

Jan van Gelderprijs 2014

Juryrapport

Ook dit jaar weer is de jury van de Jan van Gelderprijs bijzonder blij met het vele goede kunsthistorische onderzoek door jonge auteurs, niet ouder dan 35, dat ons bereikte vanuit verschillende hoeken. Opvallend is daarbij de diversiteit van onderwerpen, en bovenal de constatering van de jury dat de grenzen van het vak de laatste jaren verschuiven en vervagen. Bij de samenstelling van de *short list* van 2014 is zodoende ook discussie gevoerd over de afbakening van de kunstgeschiedenis ten opzichte van aanpalende disciplines. Deze verschuivingen bieden veel kansen en mogelijkheden tot vruchtbare kruisbestuiving, maar roepen ook op om alert te blijven op wat de kunstgeschiedschrijving onderscheidt van bijvoorbeeld de wetenschapsgeschiedenis of de bestudering van niet-kunsthistorische collectievorming. Evenals om de specifieke kwaliteiten van kunsthistorisch onderzoek niet uit het oog te verliezen: de aandacht voor het visuele, voor het betekenisvolle object.

De jury is uiteindelijk gekomen tot een selectie van zes studies, die wij elk kort willen noemen.

De mediëviste **Annika Rulkens** (1981) onderzocht de kloosterarchitectuur ten tijde van Lodewijk de Vrome in de negende eeuw. In haar proefschrift *Means, Motives and Opportunities. The architecture of monasteries during the reign of Luis the Pious* komen in vier helder afgebakende hoofdstukken enkele onderscheidende voorbeelden aan de orde: de kloosterstichtingen onder Einhard en Hilduinus, de kloosters van Eichenau en Sankt Gallen, het klooster Fulda, en de kloosters van Corvey en Herford. Het gaat Rulkens er om in

haar onderzoek de oorspronkelijke complexen zo dicht mogelijk te naderen, door ze te ontdoen van latere beeldvorming en aanpassingen. Wat ontstaat is het beeld van een architectuurperiode die zo graag als eenheid gezien zou worden, maar uiteindelijk vooral door diversiteit gekenmerkt wordt.

Uit de in eerdere jaren al geprezen reeks *Rijksmuseum Studies in Photography* lagen dit jaar weer twee uitgaven voor. De verzorging van de serie en het feit dat elk deel geschreven wordt door een jonge kunsthistoricus is en blijft van grote waarde, evenals de benadering waarin de documentaire waarde en beeldvormende werking van fotografie belangrijk zijn. Een meer expliciete inbedding van de deelcollecties uit de verzameling van het Rijksmuseum in een bredere context van andere (buitenlandse) collecties en de internationale fotografiegeschiedenis en –theorie, zou naar de mening van de jury een uitdaging kunnen zijn voor de toekomstige uitgaven.

Laura Roscam Abbing (1984) behandelt in het deel *Colour in the home: autochromes by Jacob Olie Jr.* een samenhangende reeks van zeldzame overgeleverde autochromes, een vroeg procedé uit de kleurenfotografie. Olie jr., zoon van de bekende Jacob Olie, was chemicus en verwoed amateurfotograaf die in huiselijke omgeving experimenteerde met zijn camera. De interieurbeelden die dat opleverde kunnen op verschillende manieren gelezen worden. Interessant is de wijze waarop Roscam Abbing deze fotografie behalve als objecten, ook benaderde als historische bron die veel informatie biedt over de getoonde historische interieurs (in kleur!), de keuze voor meubels, de kleurstellingen in de interieurafwerking en de manier waarop interieurstukken de sociale context van de geportretteerden onderstrepen.

De officiële foto's gemaakt van Gerard Reve, uit het bezit van de volksschrijver zelf, zijn het onderwerp van het goedgeschreven deel *Between ad and allegory. Marketing portraits of Gerard Reve* door **Hinde Haest** (1987). De behandelde verzameling bevat kwalitatief hoogwaardige foto's van diverse fotografen, met steeds inhoudelijk intrigerende voorstellingen. De manier waarop Reve bewust werkte aan zijn beeld- en mythevorming met een iconografie en symbolen die een langere traditie hebben is een interessant onderwerp

In het proefschrift *Cultivated Curiosities. A Comparative Study of Chinese Artifacts in European Kunst- und Wunderkammern and European Curiosities in Chinese Elite Collections* bestudeert **Anna Grasskamp** (1983) de rol en betekenis van exotische objecten in verzamelingen in Azië en Europa. Chinese kunst- en gebruiksvoorwerpen vonden hun weg naar het westen, waar zij werden ingepast in de nauw gestructureerde ordening van kunst- en naturaliakabinetten. Tegelijkertijd werden Europese voorwerpen, en dan met name wetenschappelijke, astrologische instrumenten, naar China gebracht, waar zij een plaats kregen binnen de traditionele keizerlijke cultuur. Grasskamp volgt een interessante interdisciplinaire aanpak waarbij zij een kruisbestuiving laat plaatsvinden tussen Europese en Chinese kunstgeschiedenis. Markant en origineel is de vergelijking die zij maakt tussen de verschillende wijze waarop men in China en Europa omging met het mysterieuze en voor beide culturen exotische roodkleurige koraal.

Dat veelbelovend werk van jonge kunsthistorici niet per se groot hoeft te zijn of het resultaat van een promotieonderzoek, bewijst het mooie

artikel dat **Sander Karst** (1984) op basis van zijn masterscriptie publiceerde in *Simiolus*: 'Off to a new Cockaigne: Dutch migrant artists in London, 1660-1715'. Met zijn onderzoek naar de opmerkelijke groep Nederlandse kunstenaars in het laat-zeventiende-eeuwse Londen vult Karst een kennislacune. Hij baseert zich op veilingcatalogi en brengt in kaart hoe enerzijds de kunstenaars gingen opereren in een nieuwe kunstmarkt en hoe anderzijds het Engelse koperspubliek reageerde op deze nieuwe import. Met dit onderzoek naar de veranderde condities aan het begin van de achttiende eeuw en de appreciatie voor Nederlandse kunst, wordt de stap tussen de zo rijke kunstmarkt uit de zeventiende eeuw en de momenteel sterk in de aandacht staande kunsthandel van de negentiende eeuw belangrijk verkleind.

De laatste publicatie is het als boek gepubliceerde proefschrift *Kunstenaars van de Kulturkamer. Geschiedenis en herinnering* door **Claartje Wesselink** (1980). Haar boek heeft de weg naar het publiek al gevonden en is inmiddels goed ontvangen. Dat is ook volgens de jury meer dan terecht. Het gaat om een diepgravend onderzoek naar een zeer beladen periode uit de recente geschiedenis, de Tweede Wereldoorlog en de decennia erna, en de manier waarop zowel individuele kunstenaars als kunstenaarsorganisaties zich daartoe verhielden. De Tweede Wereldoorlog is en blijft een lastig onderwerp waaraan vele gevoeligheden kleven. De voortreffelijke manier waarop Wesselink de complexe verhaallijnen van de kunstenaars Pyke Koch, Henri van de Velde, Johan Polet en kunstenaarsvereniging Arti et Amicitiae weet te ontrafelen, en daarbij in de eerste plaats de historische bronnen laat spreken, is bewonderenswaardig. Het boek vormt een zorgvuldige en zeer leesbare uitdieping van de posities van deze kunstenaars en deze vereniging tijdens de oorlog enerzijds en de omgang met hun geschiedenis in de jaren er na anderzijds. Wesselink toont

onontkoombaar aan hoe de werkelijkheid van 'goed' en 'fout' gedrag tijdens de oorlog, en de herinnering daaraan en omgang daarmee na de oorlog per geval flink uiteen konden lopen. Ze ontrafelt de mechanismen van zuivering en 'Bewältigung' van het verleden die na de oorlog in werking traden. Figuratieve kunst kreeg de ernstige verdenking in direct verband te staan met verwerpelijke denkbeelden. Zo kon het gebeuren dat 'goede' kunstenaars ineens 'fout' waren en andersom.

Het boek zet aan tot nadenken, over kunst en het kunstbedrijf in de oorlog, over het handelen van het individu tegenover de beweging van de massa, en over eigen verantwoordelijkheid en waarden. Wie het leest wordt zo uiteindelijk ook geconfronteerd met het menselijk tekort in ons eigen vakgebied. Haar boek draagt zodoende tevens bij aan het nadenken over de criteria die de kunstwereld impliciet of ongemerkt hanteert in onze eigen tijd. Claartje Wesselink heeft hiermee een zeer waardevolle bijdrage geleverd aan de kunstgeschiedschrijving, die tegelijk ook voor een brede lezerskring toegankelijk is, en verdient hiermee volgens de jury de Jan van Gelderprijs 2014.

De jury van de Jan van Gelderprijs 2014

Terry van Druten, Teylers Museum (voorzitter)

Jeroen Goudeau, Radboud Universiteit

Maartje van den Heuvel, Bijzondere Collecties Universiteit Leiden

Roman Koot, RKD Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis

Caroline Roodenburg, freelance kunsthistoricus

Gregor Weber, Rijksmuseum Amsterdam